

Az ökumené Magyarországon – ötvenöt év történetének tanulságai

Jézus imádságának János apostol írása szerint megőrzött csodás áldása és feladatok adó kötelezése, „...hogy mindnyájan egyek legyenek...” (Jn 17,21) ragyogjon fel előttünk, amikor a magyar ökumené ötvenöt évére emlékezünk és tanulságait vitatjuk meg. Az 1993. június 26-án tartott ötven éves ünnepi megemlékezésre megjelent könyvünkben részletes történeti elemzéseket és az 1948-as amszterdami világgyűléssel kapcsolatban addig még meg nem jelent érdekes dokumentumokat találunk. Ezt a kiadványt kézbe adva abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy nem kell ismételnem az 1943. június 26-án történt megalakulásra, valamint az Ökumenikus Tanács szervezetének és munkájának az évtizedek alatt történő megerősödésére, a nemzetközi kapcsolatok kiszélesedésére vonatkozó részleteket.

Az ökumené alapkérdésének megválaszolása

Az ökumenikus mozgalom egységkereső lendülete mögött Jézus Krisztus követésre buzdító hívása és missziói küldése áll. Az egyház egysége benne, aki az egyház alapja (1Kor 3,11: „...más alapot senki sem vethet a meglévőn kívül, amely a Jézus Krisztus...”) már megadatott számunkra, tehát nem a mi feladatunk létrehozni azt! Félreértés ezért az addíciós módszer, amelyik a különböző konfesszionális különbségeket a tanításban egyszerűen az egy igazság különböző aspektusaiként egymás mellé teszi. Ugyanígy hamis út a szubtrakciós módszer, azaz a törekvés: csak a különböző egyházakban közösen meglévő tanításokra figyelni és minden elválasztó dolgot elfelejteni. El kell vetnünk azután a relatív igazság gondolatát és a sokszor jelentkező külső, társadalmi vagy geopolitikai szempontokat is, az igazságra indifferens módon tekintő „világegyház-romantikával” és „egységrajongással” együtt.

Az egységkeresés nem unionizmus, az ökumenikus mozgalom nem uniós törekvések mozgalma, amikor valamelyik történeti egyház magát az igazi egyháznak kiáltja ki és a hozzá való visszatérésben jelöli meg a célt, hanem a meglévő konfesszionális egyházakon keresztül, a Krisztusi igazság együttes keresésében lehetünk együtt istentiszteletben, imádságban, a szeretet, az misszió gyakorlatában, egymás és a környező világ életének segítésében (communio in sacris et operis).

Az ökumenikus mozgalom évfordulóján meg kell vallanunk, hogy megkísértett bennünket, magyar egyházakat, de Genfét, az Egyházak Világtanácsát is a „szekuláris ökumenizmus”. Egyrészt kerestük az egyházak egységét valami „ellen” és „kísérő-liturgiává” üresedtünk világi-politikai hatalmak szolgálatában (szolgáló egyház, diakóniai teológia), kacérkodtunk a „korszellemmel” (Zeitgeist). Gondoljunk csak a

hidegháború évtizedeire (Dulles-Hromadka vita Amszterdamban, 1948-ban), a békeharcra és termelészövetkezeti mozgalomra. Afganisztán megszállására, Csehszlovákia 1968-as lerohanásának értelmezésére vagy Ceauescu falurombolási politikájának az Egyházak világtanácsa által történő támogatására. Az amerikai szociológia ismert fogalma szerint a „civil religion” (társadalmi vallásosság) kimutathatóan ott található azokban a törekvésekben, amikor a „hatalom” magát vallásosan igyekszik legitimizálni és kultusszal veszi körül magát.

Meg kell említenem azt a mai kihívást, amit az egyik fiatal evangélikus lelkész fogalmazott meg a Népszabadság hasábjain éppen az idei ökumenikus imahét után (Bartha István: Ökumenikus elmélkedés, Népszabadság, 1998. február 2.). Saját egyházi frusztrációs gondolatok kérdésekben fogalmazza meg, magyarázzuk javára az őszinteséget, bár megjegyzendő, hogy inkább a Lelkipásztor vagy a Teológiai Szemle hasábjaira valók volnának a gondolatai, mert így itt a Népszabadságban „a saját kút mérgezésének” tűnik.

A kérdés komoly, mennyire „csak történelmi szükségszerűség” az ökumené ma, amikor „már nincs tétje a rivalizálásnak, tétje van viszont a pusztá fennmaradásnak”? Nem volna az ökumené más, mint „menekülttábor”? A „kiábrándultak”, az „unatkozók”, a „nem eléggé bátrak” tábora? A korrajzhoz azért azt meg kell jegyezni, hogy hiteltelenül hatásvadász és hamis az a megjegyzés, hogy „1945 után már csak a döbbenet, a kiábrándultság, a dögunalom következett”. Aki itt élt Európában és különösen a Kárpát-medencében, az ugyan tudna döbbenetről és kiábrándultságról is beszélni, de „dögunalomról” soha! Erről a vassfüggöny mindkét oldalán gondoskodtak, főleg a keleti részen!

Az ökumenikus imaheteken vagy más alkalmakon rajtunk szolgálattevőként nyugszik a felelősség Sopronban vagy Pécsen, Budapesten vagy Nyíregyházán, hogy körülírva Pál apostol ígését, senki se csak a maga hasznát, a dolog történelmi szükségszerűségét, unalmát és sodródását nézze, hanem mindenki a mások hasznát is, és az az indulat legyen bennünk, ami Krisztus Jézusban is megvolt... (Fi 2,4-5).

Ezért szükséges újra és újra átgondolni az ökumené alapkérdését, milyen kiindulóponttal, indítással, milyen céllal és milyen módszerekkel keressük az egységet.

A terhelő múlt és a jelen ökumenikus feldolgozása

Mai egyházi és ökumenikus helyzetünket nem érthetjük meg a múlt összefüggései nélkül. Évszázados vallásháborúk és szembenállás után a katolikus-protestáns viszonyban a II. Vatikáni Zsinat hozott olyan változást, amelyik lendületet adott az ökumenikus mozgalomnak. Hazánkban egyes személyek korábbi közeledésén túl jelentős eseménynek kell tartanunk, hogy 1976-ban dr. Gál Ferenc olyan ökumenikus tankönyvet jelentetett meg a katolikus teológiai képzés számára dr. Szalai János és dr. Koncz Lajos közreműködésével, amelyben az ortodox és evangélikus egyházi ismertetést Berki Feriz és magam írhattam. Így papi generációk sora került közelebb a korábban tiltott egyházakhoz és teológiákhoz.

A rendszeres januári imaheti katolikus-protestáns ökumenikus istentiszteletek sora 1987. január 21-én a Bács-Kiskun megyében lévő Csengőd evangélikus templomában kezdődött, ahová ifj. Hafenscher Károly lelkész meghívta Paskai László akkori kalocsai érseket.

A terhelő múlt ökumenikus feldolgozásának látványos nagy eredménye volt, amikor II. János Pál pápa 1991. augusztus 18-án a debreceni református nagytemp-

lomban a Magyarországi Ökumenikus Tanács tagegyházaival együtt vett részt istentiszteleten és utána a templom mellett imádsággal és áldással helyezte el a kegyelet koszorúját az 1675-ben elhurcolt gályarab protestáns lelkészek emlékművénel.

Az Ökumenikus Tanács tagegyháza 1993. január 20-án Esztergomban a Bazilikában istentisztelettel egybekötve koszorúzták meg az 1619-ben kivégzett kassai mártírok emléktárárt.

A harmadik eseményre 1996. január 6-án került sor a Kőszeg melletti Csepreg mai katolikus templomában, ahol 1621-ben 1223 evangélikust öltek meg az akkori evangélikus templomban. A Katolikus Püspöki Konferencia elnöke, Seregély érsek és az illetékes megyéspüspök, Pápay győri püspök mellett jelen volt a vatikáni nuncius is.

Mindhárom esemény a minket terhelő múlt Isten színe előtt történt ökumenikus feldolgozása volt a bűnvallás és megbocsátás jegyében. Ez ünnepi alkalmak mellett megemlíthetjük az ökumenikus egységes liturgikus szövegeket, a *Miatyánk*, az *Apostoli Hitvallás* elfogadását, bár meg kell említenem, hogy ezek általános használatában nem mindegyik magyarországi egyház jeleskedik.

Előremutató kezdeményezések születtek *ökumenikus tanulmányi területen* is. *Kecskeméten* 1995. augusztus 21–25. között a Gráci Ökumenikus Európai Nagygyűlés előkészülete jegyében széles nemzetközi részvétellel tanácskoztunk „A keresztyén hit és az emberi ellenségeskedés” témájáról. *Szentendrén* 1997. május 7-én missziós tanulmányi napot tartottunk a Szentírásról. A Gráci Nagygyűlés előkészítése céljából egyházaink képviselői többször találkoztak. *Dobogókőn* 1997. szeptember 21–25. között 16 ország képviselőivel együtt vitattuk meg a vallásszabadság és az új vallási mozgalmak, szekták kérdését. Az Ökumenikus Tanulmányi Intézet munkáját ezeknél a konferenciáknál különösen is nagy köszönettel kell említenünk.

Mindez azonban *nem* azt jelenti, hogy a magyar ökumenikus együttműködés mindenütt és mindenben példaszzerű! Nemcsak arról hallunk újra és újra, hogy ökumenikus imahét alkalmával vannak lelkészek, és bizony mindegyik egyházban akadnak ilyenek, akik *nem hajlandók még ma sem belépni a másik egyház templomába*. Ez a fajta „vallásháború” nem konfesszióspecifikus, hanem személyi indíttatású. Nehezebb azonban, amikor az ellenségeskedésekhez „teológiai” indoklást is ragasztanak. Ilyen például az a *vak fundamentalizmus*, amelyik a maga igazát úgy akarja legjobban bizonyítani, hogy a másik félről *ő állapítja* meg, mit mond és mit tanít, csakhogy tévedésekkel és valótlan állításokkal tömi tele az ökumenikus imahét és az Egyházak Világtanácsa és a magyar ökumené elleni támadásait. (V. ö. Sipos Ete Zoltán írását a Biblia és Gyülekezet c. lapban – 1997. 4. szám –, ahol azt állítja az Egyházak Világtanácsáról többek között, hogy az a nem-keresztyén világvallások egységét munkálja.)

Más a helyzet azokkal a véleményekkel kapcsolatban, amelyek a Lutheránus Világszövetség és a Vatikán közötti dialógusban létrejött „Közös nyilatkozat a Megigazulásról Szóló Tanításról” szóló irat aláírása kapcsán keletkeztek. Feltételezve, hogy az irat nem mindenki számára ismert, néhány dolgot el kell mondanom róla.

Hosszabb *dialógus-sorozat* után a Lutheránus Világszövetség és a Vatikáni Egyésbizottság szakértői közös dokumentumot dolgoztak ki a megigazulásról szóló tanításról. A többszörösen egyeztetett szöveget mindkét fél jóváhagyó elfogadásra terjesztette elő. Az evangélikus egyházaknak *ez év május 1-ig* kell nyilatkozniuk. Magyar fordításban a szöveg megjelent a Lelkipásztor folyóirat mellékletként.

Miről van szó ebben a Nyilatkozatban? A megigazulás kérdése reformátori teológiánk központi kérdése és a reformációval szembehelyezkedő *trentói* katolikus zsinat,

valamint a katolikus tanítást elítélő evangélikus hitvallási iratok kölcsönös *kiátkozást* tartalmaznak a kérdésben. „A jelenlegi bibliai, teológia- és dogmatörténeti ismeretek számbavételekor az ökumenikus dialógusban a II. Vatikáni Zsinat óta jelentős a közeledés a megigazulástan tekintetében, úgyhogy ebben a Közös Nyilatkozatban a megigazulástan alapigazságaiban már konszenzust tudtak megfogalmazni, amelynek fényében a 16. századi megfelelő tanításbeli elítélés ma már nem vonatkozik a mai partnerre.” (13. pont)

Ezen irat elfogadása nem jelenti tehát, hogy minden részletkérdésben egyetértünk, hiszen a katolikus teológia hagyományos kifejezése szerint az „*igazságok hierarchiája*” (hierarchia veritatum) keretében látják a megigazulás kérdését. Annnyit azonban tehetünk, hogy mindkét fél részéről *visszavonjuk a kölcsönös kiátkozásokat*. Ennek kimondásával egy lépéssel közelebb kerültünk a Krisztusi-bibliai igazságok megvallásában az egyház Urához és egymáshoz.

A terhelő múlt és a jelen ökumenikus feldolgozása azt jelenti tehát, hogy *meg kell ismernünk egymás múltját és jelenét*. Iskolakönyvekben és hittankönyvekben, a teológiai irodalomban meg kell szüntetni azt a gyakorlatot, hogy a „*másik*” *félről a magunk kliséi és elképzelései szerint adjunk ismertetést*. Az ökumenikus imahét alkalmi lehetőséget jelentenek arra, hogy a gyülekezetünk számára *idegen templom és liturgia* elemeit megmagyarázzuk, de nem a közös istentiszteleten, hanem előtte, vagy utána. A helyi vallásháborús emlékeket, például azt, hogy a mostani katolikus templom protestáns templom volt egy ideig, de erőszakkal elvették, ismertetni és együttes megemlékezésben lehet feldolgozni, mert ha ezt nem tesszük, *akadály a helyi ökumenének*. Európa vallási és nemzetiségi történelme tele van háborúkkal és csatákkal és ezek nyomán mindig voltak vesztesek és győztesek. A múlt feldolgozása igen nagy *türelmet és tapintatot* követel, mert amikor a mai helyzetben a mostani realitásokat elismerjük és emlékezünk, a *győztesek* nem követelhetik a *vesztésektől*, hogy halleluját énekeljenek.

Mikor lehet teljesebbé Ökumenikus Tanácsunk a katolikus egyház csatlakozásával?

A Vigilia Kiadó frissen megjelent könyve „*Az egyház mozgástereiről a mai Magyarországon*” címet viseli (Szerkesztette Horányi Özséb, készült a Magyar Katolikus Püspöki Kar Médiabizottsága és Tömegkommunikációs Irodája közreműködésével, Budapest, 1997). A 18 cikket és sok statisztikai táblázatot tartalmazó könyv egyik érdekes írása *Tomka Miklós* tollából származik, „*Katolikusok a magyar társadalomban*” címen.

Tételeit összefoglalva: „A magyar katolikus egyház – hívei létszáma és társadalmi jellemvonásai alapján ítélve – kisebbségi, sőt bizonyos vonatkozásokban *marginalizálódott* helyzetben van. Társadalmi és demográfiai adottságai (meg)akadályozzák az egyház missziós típusú magatartását, sőt a belső megújulásnak is akadálya.” Ugyanakkor megállapítja, hogy „a közvélemény a jövőben is jelentős és sokoldalú szerepet szán az egyháznak a társadalomban. Számos közérdekű tevékenység ellátását várja tőle.” (115- 148. lpk.)

Tessék végiggondolni, hogy amennyiben ez az elemzés *igaz* a legnagyobb magyar egyházra, hogy állnak a kisebbek? Természetesen ismerem az eredményeket, a „*foggal-körömmel*” megszerzett iskolákat és egyetemeket, amelyeket sokszor alig tudunk a jelenlegi helyzetben anyagilag ellátni. De akár akarjuk, akár nem, vége *házánkban a nagykonstantinuszi vagy szentistváni „keresztény vagy keresztényen”*

Magyarországnak, mert megszűnőben vannak a népegyházi keretek. Van-e elegendő lelkészünk, és aki van, fölkészült-e a soha nem látott jelen és jövőbeli kihívásokra? Szakítani tudunk-e a bénító hátrafelé kacsingatásból eredő konzervatizmussal és klerikalizmussal, a múlt „*ecclesia triumphans*” képével?

Vallom, hogy a jövő magyar krisztushívó csapata *csak ökumenikus közösség*, egymást segítő, együttműködő, együtt imádkozó és a misszió munkáját együtt végző egyházak közössége lehet. Partikuláris *templomi „gettók”* helyett ki kell lép-nünk a közélet piactereire is, azaz a tömegkommunikációs eszközök széles nyilvános-sága elé. Mondanivalónk, evangéliumhirdetésünk a közös Úr, Jézus Krisztus meg-vallása és követésére szóló hívás.

Ezek után az Ökumenikus Tanács *ezidei elnökeként* az adminisztrációs kérdés: *Mikor lehet teljesebbé Ökumenikus Tanácsunk a katolikus egyház csatlakozásával?*

Van párhuzam! A szomszédos Ausztriában kevesebb a protestánsok és ortodoxok aránya, mint nálunk, ott mégis lehetséges? Ott miért nem félnek a protestánsok a „nagyobb testvér” árnyékában? Számos más országban is együttműködésről van szó, szervezeti formában. Mit jelenthet egy ilyen csatlakozás nálunk?

A katolikus egyház belépése nem jelentene egyházegységet, nem jelentene uniót, csak *együttes munkát*, jobb *koordinálási lehetőséget*, *együttes missziót*, mint ahogy erre is van már példa a *Budapesti Pólus Centerben*. Ilyen ökumenikus szervezeti egységben az is megvalósulna, hogy a magyar társadalomhoz szóló, „*Igazságosabb és testvériesebb világot!*” kérő pásztorlevél együtt előkészítve szót ejt az ökumenéről, és együttes feladatokat fogalmaz meg *minden krisztushívó számára Magyarországon*.

A huszadik század végén egymást legyőzni igyekvő, szembenálló, pártoskodó csoportokra szakadt magyar társadalomban a krisztushívók *szervezeti egysége* jel lehet, az összefogás, a megértés, a szeretet és a közös felelősség jele. Egyben ez az egység jellé lehet a mindenkori magyar kormány számára is!

Az Európai Ökumenikus Nagygyűlés után, az Egyházak világtanácsa *Harareban* tartandó világgyűlése előtt nekünk – a *nemzetközi ökumené mellett* – *foglalkozni kell a helyi-nemzeti magyar ökumené ügyeivel*.

Erre vonatkozólag is szól hozzánk Krisztus szava: „*hogy mindnyájan egyek legye-nek.*”